

Krig eller fred i initierad belysning

av Bo G Hall

TITEL:

Krig eller fred. Ödesdigra beslut i kristider.

FÖRFATTARE:

Örjan Berner

FÖRLAG:

Carlssons 2020

ÖRJAN BERNER HAR skrivit en på många sätt förtjänstfull bok, titeln är en parafra på Tolstojs välkända skrift, om olika krig som faktiskt utkämpats eller också har kunnat undvikas. I alla har tsarriket, Sovjetunionen eller senare Ryssland spelat en mer eller mindre central roll och vårt land berörts; om ock någon gång mera perifert.

Det uttalade syftet är att studera hur politiska ledare i olika fall, alltsedan början av förra seklet, beslutat om krig eller fred när de mycket väl kunnat handla annorlunda. Härigenom får läsaren en rad mycket intressanta genomgångar av totalt tio olika konflikter. Hälften är dessutom hämtade från de senaste femtio åren, vilket medverkar till att göra boken i hög grad relevant idag.

Att författaren är en av våra allra mest erfarna diplomater, som varit svenskt sändebud i flera av de aktuella huvudstäderna, förhöjer givetvis behållningen. Inte sällan besitter han i sammanhanget värdefulla, närmast unika kontakter och har kunnat se händelseförloppen på nära håll, ja rentav från första parkett.

Som framgått har lejonparten av de konflikter som behandlas haft en direkt central

rysk huvudaktör. Sålunda ägnas hela tjugotvå sidor åt att beskriva tänkandet bakom striderna om och i Tjetjenien 1994–2003; först under Jeltsins och därefter Putins ledning. Det hela rubriceras av Berner, helt riktigt, som ett följdriktigt led i imperiets brutala traditioner, kombinerat med en klar tolerans för den lokale ledarens korrupta styre.

Ett ännu mera omedelbart intresse har måhända författarens analyser av Ryssland och Georgienkriget 2008 samt annekteringen av "imperiets kronjuvel" Krim. I båda fallen bjuder boken på viktiga rekapitulationer av de berörda områdenas tidigare historia och exempel på Kremles metoder och tankesätt. Georgienhändelserna illustrerar Rysslands oförmåga att utöva inflytande på andra sätt än via direkt militärt våld eller cyberangrepp. Spänningarna består fortfarande och kan enligt Berner leda till nya militära konflikter, i synnerhet som de georgiska strävandena till närmare kontakter med EU och Nato fortsätter.

Vad så gäller Krimhalvön är läget och den historiska bakgrunden annorlunda. Att Chrusjtjov på sin tid skänkte halvön till Ukraina anser Kreml helt saknar betydelse.

När så de yttre omständigheterna 2014, med stora oroligheter och en västvänlig omvälvning i Kiev, krävde insatser och samtidigt var gynnsamma i så måtto att andra stormakter var oförberedda såg taktikern Putin sin chans och slog till och skördade denna ”låg hängande frukt”. Detta menar denne kommer att gå till historien som hans ärorika insats för att återta det territorium som i flera sekler hört till Ryssland. Och enligt Berner finns det nu sannolikt ingen återvändo, varken för Putin eller dennes framtida efterföljare.

När det gäller valet av de konflikter som behandlas i boken har recensenten några invändningar även om ingen av dem avser kritik mot det konkreta innehållet. Den första handlar om Vinterkriget 1939–1940 och om Stalins ambitioner att helt erövra Finland. Såvitt jag förstår har detta tema redan tidigare behandlats tillfyllest och uttömmande av den tyvärr alldeles för tidigt bortgångne ledamoten Krister Wahlbäck. Likaså är jag tveksam över att västmakternas angrepp 2011 på Gaddafi och Libyen tagits med eftersom det ryska agerandet där blott hade en begränsad betydelse.

I gengäld blir man förvånad över att den svenska-norska unionskrisen inte behandlas av Berner. Från den finns numera allt källmaterial av betydelse lätt tillgängligt liksom den nya forskning som tillkommit i samband med hundraårsminnet av förhandlingarna i Karlstad.

Även här kom ändå Rysslands agerande att spela en indirekt och inte så känd roll. Alla har kanske inte klart för sig att frånvaron av den ryska Östersjöflottan i det sammanhanget hade delvis avgörande betydelse. Denna hade som bekant sänts jorden runt och gått under i det totalt misslyckade kriget mot Japan. Detta innebar att allt vad Sverige förfogade av örlogsfartyg tills vidare inte behövdes österut. På sensommaren 1905 kunde de istället koncentreras utanför

Bohuslän och hota med anfall och landsättning av trupp på Oslofjordens västra sida. Mot en sådan operation fanns egentligen inget norskt försvar vilket bör ha medverkat till konflikten fredliga utgång.

Vidare hade det varit klart motiverat att i boken ta med utbrottet av Koreakriget 1950 när det kalla kriget hotade på att bli hett. Sverige deltog som bekant på FN-sidan med ett fältsjukhus. Man vet numera att Stalins positiva ställningstagande var en grundläggande förutsättning för det nordkoreanska anfallet samt att sovjetiska jaktplan med ryska piloter medverkade på nordsidan. Just med tanke på Berners kunskaper om sovjetryskt tänkande hade hans analys av skeendet i Kreml både före och under konflikten kunnat vara särskilt värdefull.

I bokens avslutande kapitel om beslutsmonster bland stormakternas ledare sammanfattar författaren att dessa framför allt vägleds av realpolitiska överväganden om makt, nationell säkerhet, intressesfärer, allianser, ekonomisk vinning, prestige och trovärdighet. Till denna lista borde fogas att även utbredda folkstämningar i egna landet kan spela in. Generellt är han pessimistisk när det gäller ledarnas faktiska tillgång till korrekta kunskaper om motpartens situation och överväganden. Vanligen saknas också realistiska bedömningar av utgången om det skulle gå till en krigisk konflikt. I flertalet av de i boken beskrivna fallen saknades sålunda en planering för fortsättningen efter den förväntade militära segern. Fanns ändå en sådan alls var den vag och orealistisk.

Eftersom krig sällan givit de avsedda resultaten borde en naturlig slutsats för statsledningar vara att i tider av internationell spänning istället söka metoder att reglera konkurrerande positioner på fredlig väg. Men Berner konkluderar nedslående att även i fortsättningen skeden av samarbete och kon-

frontation kommer att avlösa varandra, det visar all erfarenhet.

Som förhoppningsvis redan framgått finns det all anledning för intresserade av internationella konflikter, och vem är inte det i dessa tider, att närmare studera Berners på många sätt stimulerande skrift. Till dess många förtjänster hör vidare en genomtänkt och fyllig litteraturförteckning samt ett personregister – vilket alldeles för ofta glöms bort i skrifter av detta slag.

Recensenten är f d kommerseråd. Han är fil dr och ledamot av KKrVA.